

люди, незалежно від їхнього музичного досвіду та часу навчання, або тільки особливо обдаровані та музикальні професіонали. Розвиток музичних здібностей учнів повинен іти поруч із розвитком їхніх загальноестетичних здібностей, не домінувати над останніми.

Формування музично-естетичного досвіду є становленням особи в процесі здійснення різних видів музичної діяльності. Пусковим моментом такої діяльності є музичний інтерес. Як мотив, він указує певний напрям музичної діяльності учнів, а також реалізується в їхніх конкретних музичних перевагах. Музичний інтерес опирається на музичні знання школярів, які допомагають їм орієнтуватися у світі музики, здійснюючи інформаційне забезпечення музичної діяльності.

Одним із головних елементів музично-естетичного досвіду є естетична оцінка, наявність якої забезпечує критичне осмислення учнями навколишнього музичного середовища. Адекватне сприймання музики та її естетична оцінка вимагають мобілізації як інтелектуальних, так і емоційних можливостей школярів. Оцінка музичного твору передбачає глибоку емоційну реакцію і водночас пов'язана з інтелектуальним напруженням. Процес оцінки забезпечується наявністю таких важливих умінь, як уміння співвідносити загальні естетичні норми, що циркулюють у соціумі, з особливостями музичного твору, який оцінюється; уміння висловити зміст естетичних почуттів; уміння правильно визначити емоційне значення окремих інтонацій тощо. Набуття таких умінь, а також формування музично-естетичного досвіду загалом можливі тільки за умови соціокультурного підходу вчителя до музично-естетичного виховання школярів.

Ірина Полякова

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОБОТИ ШКОЛИ

Великі перебудовні процеси, які відбуваються в нашій країні, торкнулися також проблем розвитку культури особистості, що у перспективі передбачає вдосконалення художньо-естетичного виховання і значне піднесення художньої освіти. Необхідність цих процесів зумовлена зниженням загального рівня культури нашого суспільства, значним відставанням даної сфери від загальних темпів перебудови народної освіти, процесами гуманізації і гуманітаризації, які спостерігаються в українській національній школі.

Притаманні мистецтву величезні можливості впливу на духовний світ людини, на формування її естетичних смаків і моральних якостей набуває в наші дні особливого значення. Віддаючи перевагу тим або іншим творам мистецтва, слухачі або глядачі формують і проявляють в опосередкованому вигляді оцінювальне ставлення до дійсності. Таким чином суперечки про твори мистецтва є суперечками власне про систему людських цінностей.

На сучасному етапі розвитку художньої культури простежується пріоритет сфери музичного мистецтва, до того обсяг «споживання» музики перевищує інші види мистецтва. Це зумовлено широтою діапазону світу музики, особливостями її функціонування, спрямованості й сприйняття. Саме тут виникає проблема, пов'язана з глибокими протиріччями між потенційною цінністю музичного мистецтва в усьому його обсязі й захопленням більшої частини слухачів лише тією його частиною, яка належить до категорії легкої музики. Невирішеність даної проблеми привела до значного відставання у художньо-естетичному вихованні молоді, до втрати духовних цінностей і, в кінцевому результаті, – до виникнення протиріччя між широкою можливістю впливу музичного мистецтва на формування ціннісних орієнтацій молоді і незадовільним рівнем її практичної реалізації. Йдеться, насамперед, про недостатньо активну організацію професійної й художньо-громадської діяльності музично-освітніх закладів. З огляду на це вважаємо доцільним визначити першорядними в переліку завдань, що стоять нині перед означеними закладами, наступні:

- підвищення професіоналізму музичної підготовки;
- забезпечення доступності музичної освіти;
- розширення мережі музично-освітніх осередків;
- реорганізація існуючих форм музичної освіти тощо.

Як показали результати експериментальних пошуків, найбільш оптимальні організаційні форми музично-естетичного виховання школярів, найбільш сприятливі умови для вирішення вищезгаданих

завдань забезпечують музично-хорові студії, організовані при школах естетичної орієнтації з поглибленим вивченням музики.

Ця ідея не нова. У свій час такі хорові студії були популярні і стали школою не тільки художнього, але й громадянського виховання молодого покоління. Пізніше їх передали у відомство Міністерства культури і вони, на жаль, втратили свою масовість. Багато дітей, які любили пісню і бажали співати, залишились за межами впливу хорового мистецтва.

У зв'язку з новими умовами роботи, складним економічним становищем у країні знову прийшов час згадати цю популярну в минулому форму музично-художньої освіти школярів. Її актуальність, крім цього, зумовлена й рядом інших, не менш важливих причин. По-перше, хоровий спів забезпечує чудове тренування голосового апарату, сприяє глибокому диханню, відзначається великими можливостями власне музичного виховання дітей, дякуючи синтезу сприйняття та виконання. По-друге, даний вид музичної діяльності, прищеплюючи дітям відчуття ансамблю, формує вміння координувати свою поведінку із поведінкою товаришів, тобто розвиває чуття гурту. Загалом, він як найбільш масовий вид музичної діяльності учнів, є дієвим засобом виховання любові до пісні, рідного краю, його історії, мови, традицій, культури тощо. По-третє, поглиблене вивчення музики в школі завжди передбачає розвиток і підвищення інтелектуального рівня учнів. Відомі результати досліджень, які дають підстави стверджувати, що серйозні заняття музикою активізують розумову діяльність дітей, підвищують ефективність сприйняття не тільки гуманітарних, а й точних дисциплін. Усі ці положення були покладені в основу експериментальної роботи викладачів музичного факультету Прикарпатського університету в школі-лицей №23 м.Івано-Франківська, яка була розпочата у 1989р.

Основним завданням експерименту було удосконалення системи музично-естетичного виховання у національній школі, високий рівень якого повинен сприяти розкриттю і реалізації художнього потенціалу майбутніх громадян України. Сутність експерименту полягала в тому, щоб виявити можливості та розробити організаційно-методичне забезпечення спеціальної музичної освіти дітей в умовах роботи школи. У результаті цих пошуків виникла ідея організації спочатку музичної, а згодом музично-хорової студії. Були розроблені концепція експерименту і положення про музично-хорову студію. Визначальними принципами діяльності хорової студії, яка стала важливою організаційно-навчальною формою роботи у класах із поглибленим вивченням музики, стали:

- відродження та розвиток національної школи на засадах кращих традицій національної культури;
- відродження та розвиток музичних національних традицій найбільш доступного й масового хорового співу як основи музично-естетичного виховання учнів національної школи;
- досягнення фундаментального засвоєння учнями музичних знань у процесі практичної діяльності, зокрема їх участі у вокально-хорових колективах школи;
- забезпечення поступовості і ступінчатості в підготовці музично грамотних учнів;
- забезпечення доступності музично-інструментальної підготовки;
- відповідність рівня отриманих музичних знань рівню загальної музичної освіти.

В основу організації роботи студії була закладена ідея безперервного навчання: садок – школа – вуз. З огляду на це укомплектування музичних класів починалось знайомством із музичними групами дитячих садків і відбором на конкурсній основі дітей, які бажали і могли би навчатися у класах із поглибленим вивченням музики за планом роботи музично-хорової студії, включеної в структуру організації навчального процесу школи.

У ході навчання всім учням музичного класу викладалися спеціальні музичні дисципліни: хоровий клас, музична грамота та сольфеджіо, народна творчість, музична література. Заняття з музично-теоретичних дисциплін проводились по підгрупах (14-16 учнів), що зумовлено специфікою предметів. Для бажаних навчатися грі на інструментах у хоровій студії були відкриті інструментальні класи.

Поряд із організацією аудиторних занять із музичних дисциплін учні музично-хорової студії постійно залучались до позакласної роботи. На базі студії функціонують чотири хорові колективи, три вокальні ансамблі, музично-театральна студія, три інструментальні ансамблі – ансамбль бандуристів, сопілкарів, акордеоністів. Вони часто виступають перед громадськістю міста, беруть

участь у шкільних концертах, концертах Центру дитячої творчості, оглядах художньої самодіяльності, музичних святах, конкурсах тощо.

Музично-хорова студія стала основною базою підпрактики для студентів музичного факультету, особливо для тих, хто прагне дістати фахову спеціалізацію. Для цього у школі-лицейі створені всі умови: обладнано 4 музичних класи, придбано ряд інструментів (бандури, сопілки, рояль, 4 фортепіано та інше), залочатований музичний бібліотечний фонд, укомплектований ілюстративний матеріал.

Разом з тим, музично-хорова студія стала основною експериментальною базою для науково-дослідної і методичної роботи викладачів музичного факультету університету, яка згідно розробленої програми передбачала чотири етапи:

- 1 етап – 1989-1992рр – 1-3 класи;
- 2 етап – 1992-1995рр. – 5-7 класи;
- 3 етап – 1995-1997рр. – 7-9 класи;
- 4 етап – 1997-1999рр. – 10-11 та лицейні класи.

Результати експериментальної роботи викладачів знайшли відображення у ряді наукових досліджень, а також у розробці і впровадженні експериментальних авторських програм із різних предметів музичного циклу: сольфеджіо, музичної літератури, хорового класу та інші.

На даний час реалізовано перші три етапи науково-дослідної роботи. Найбільш вагомими результатами спостерігаються на II і III етапах. Так, за результатами II етапу експерименту всі учні експериментальної групи, із якими велась потлиблена музична підготовка, позитивно відрізнялись від учнів паралельних контрольних груп. Спостереження і дані експертної оцінки засвідчили, що: 1/ учні музичних класів проявляють більший інтерес до творів літератури і мистецтва; 2/ вони швидше і емоційніше реагують на пояснення вчителя; 3/ відзначаються високою навчальною активністю; 4/ емоційно реагують на музику; 5/ можуть назвати улюблені музичні твори, що свідчить про сформованість на певному етапі їх музичних смаків та інтересів; 6/ охоче беруть участь у активних формах музикування – музичних гуртках, концертах, виступах хорів, ансамблів тощо.

За результатами III етапу експерименту, що одночасно є заключним у роботі музично-хорової студії, можна констатувати успішну реалізацію поставлених завдань, а саме: 1/ високий рівень розвитку музичних смаків та ідеалів учнів, котрі з великим бажанням “спілкуються” як з легкою, так і з класичною музикою; 2/ сформованість у них знань, умінь, навичок, необхідних для загального музикознавчого аналізу твору; 3/ сформованість високої потреби учнів самореалізуватись у активній творчій діяльності, що пояснюється великим прагненням брати участь у гуртках художньої самодіяльності, хорових колективах, вокальних ансамблях, виступати в концертах як виконавці, створювати власну музику; 4/ успішне використання учнями знань, умінь і навичок із музичної грамоти та сольфеджіо у практичній діяльності (читка з листа хорових партій тощо).

Основний результат експерименту проявився в тому, що школярі, не відриваючись від сновних занять у школі, отримали ґрунтовні знання на рівні початкової музичної освіти, про що документально засвідчує “Свідчення про закінчення музично-хорової студії школи-лицею”, яке отримує кожен учень дев'ятого музичного класу.

На даний час триває IV етап експерименту – це пошуки і перевірка ефективності організаційних форм художньо-естетичного виховання з учнями старших класів / 10-11 та лицейні класи /. Випускники музично-хорової студії, які досягли добрих показників у засвоєнні спеціальних музично-теоретичних дисциплін, високого рівня виконавської майстерності і загальноосвітньої підготовки, дістають рекомендацію музично-хорової студії для відбору на конкурсній основі у лицейний гуманітарний клас, або у звичайний клас школи-лицею. Це дозволяє бажаючим далі продовжити свою музичну освіту з метою підготовки до вступних іспитів на музичний факультет Прикарпатського університету. Остаточні результати даного етапу експерименту будуть визначені у наступному році і залежатимуть від кількості випускників школи-лицею, що стануть абітурієнтами музичного факультету університету.

Отже, на основі проведених етапів експерименту можна стверджувати, що вправданення у шкільній навчальній процес такої організаційно-методичної форми як музично-хорова студія

сприятиме активізації музично-естетичного виховання учнів і поширенню музичної освіти в українській національній школі.

Зіновій Стельмащук, Володимир Семчишин

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

Поняття фольклор походить від англійського "folklore" (фольклор), що в буквальному розумінні означає "народна мудрість". Фольклор проявляється і існує в різноманітних формах народної творчості. Оскільки мова йтиме про музичний фольклор, звернімося до цього поняття. "Музичний фольклор" у науковій літературі розглядається як синонім поняття "народна музика". При цьому фольклор трактується як "... вокальна (персважно пісенна, тобто музично-поетична), інструментальна, вокально-інструментальна і музично-танцювальна творчість народу" [1, 887]. Визначення "українська народна музика" вперше дав Ф. Колесса. "Під українською народною музикою розуміємо весь запас вокальних та інструментальних мелодій, який від незапам'ятних часів утримується в усній традиції українського сільського люду" [2, 357].

Витоки українського музичного фольклору проглядаються з XIII – XIV ст. Пісні, танці, різноманітні музичні "дійства", якими супроводжувались практично всі календарні і релігійні свята, з давніх часів ввійшли в побут українського народу й міцно вкоренились. В народі завжди любили інструментальну музику. В пошані були виконавці на кобзі, бандурі, скрипці, сопілці, цимбалах та інших національних інструментах. Традиції цього виконавського мистецтва дбайливо зберігаються і передаються з покоління до покоління. В Україні побутують і дуже популярні такі народні танці як гопак, козачок, коломийка, аркан та ін. У високій пошані було і є в Україні вокальне мистецтво; тут популярні коломийки, любовно-ліричні й історичні пісні, пісні літературного походження, народні романси, думи, календарно-обрядові пісні та інші. Народно-пісенна культура України відрізняється великою різноманітністю і жанровим багатством; тут можна зустріти як одноголосні так і багатоголосні пісенні зразки, що виконуються різноманітними за складом вокальними, вокально-інструментальними ансамблями та хорами.

Першим у дослідженні української народної музики був визначний російський критик і вчений О. Серов. Його робота "Музика південно-руських пісень" стала тією теоретичною базою, на якій розгорнув свою музично-фольклористичну діяльність М. Лисенко. Він першим торкнувся питання про справжнє наукове вивчення української народної музики. Йому належать такі теоретичні праці як "Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая", "Народні музичні інструменти на Україні", "Про народну пісню і про народність у музиці" та ін. Важливим завданням, що ставив перед собою М. Лисенко, вивчаючи український музичний фольклор, було розкриття законів побудови народної мелодики. Досліджуючи думи, ліричні пісні, танцювальні мелодії композитор приходив до висновку, що українські мелодії побудовані в народних діатонічних ладах. Він зробив глибокий аналіз і дав характеристику ритмічній побудові дум, звернув увагу на функції супроводжуючого інструмента під час виконання пісень цього жанру, тісний взаємозв'язок слова й музики в ньому.

М. Лисенко зробив також значний внесок в українську фольклористику, досліджуючи український народний інструментарій. В роботі "Народні музичні інструменти на Україні" [3] композитор дав характеристику таким народним інструментам як кобза, ліра, торбан, цимбали; показав їх значення в народному музичному побуті України. Він зробив всебічний опис інструментів з точки зору їх походження, будови і конструкції, способів гри і строю. Багато місця в роботі відведено репертуару і виконавцям на народних інструментах. Крім цього М. Лисенко здійснив велику роботу по збору і публікації музичного фольклору, гармонізації і обробці народних мелодій. Він завжди підкреслював, що гармонічний супровід повинен відповідати ладовим особливостям народної пісні.

Велике значення в дослідженні українського музичного фольклору має творча діяльність вченого-фольклориста Ф. Колесси. В своїй першій теоретичній роботі з фольклористики "Ритміка українських народних пісень" [4] він досліджує походження і розвиток пісенного мистецтва,